

ТЕАТЪРЪТ В ОБРАЗОВАТЕЛНИТЕ ПРОГРАМИ ПО АНГЛИЙСКА ФИЛОЛОГИЯ

Иван Лацко

Университет „Коменски“ – Братислава (Словакия)

Резюме. Статията е посветена на екстракурикулярната роля на студентския английски театър ActOfКАА към Катедрата по англицистика и американистика на Философския факултет на Университета „Коменски“ в Братислава. Театърът обогатява и разнообразява обучението в преводаческите и педагогическите бакалавърски и магистърски програми по английски език в много отношения: на езиково равнище предоставя на студентите възможност за практическа работа с езика и неговите културни аспекти, на литературно-културно равнище усъвършенства техните интерпретационни умения. В същото време, студентите придобиват опит в индивидуалната и екипната работа, управлението на проекти, комуникацията с различни институции (Катедрата, Факултета, Университета, неправителствени организации, граждански сдружения, търговския и корпоративния сектор).

Ключови думи: образователни програми по английска филология; студентски английски театър ActOfКАА; Катедра по англицистика и американистика във Философския факултет на Университета „Коменски“ в Братислава; интерпретационни и интеркултурни умения; перформативни дейности в обучението по английски език

Началото на специалността „Англицистика и американистика“ във Философския факултет на Университета „Коменски“ в Братислава се поставя през 20-те години на XX век. Днес тя предлага обучение в две основни бакалавърски и магистърски програми – филологически профилираната „Писмен и устен превод“ и педагогически ориентираната „Методика на обучението по английски език“. В изучаваните в рамките на двете програми курсове по литература, култура, история и странознание на англоезичните земи специално място се отделя на интеркултурната комуникация. Наред с класическата представа за изучаване на литературата и запознаване с културата на англоезичните страни път си прокарва и театърът. Става дума за съвкупност от перформативни дейности, които разширяват курикулярните възможности на предлаганите образователни програми и дават простор на по-гъвкави форми за изучаване на (не само) филологическите предмети.

В настоящата статия си поставяме за цел да представим своеобразната същност и постиженията на студентския театър ActOfКАА¹⁾. Освен доказвания резултат от практическото приложение на английския език в реалната среда на театралните представления се създават и предпоставки за развитие на мисленето в контекста на различни култури, усъвършенстване на способностите за интерпретация, постигане пълнота на публичната изява, вникване в естетическите, обществените и политическите отношения и не на последно място, се акцентира върху креативността и самопознанието като важни мотивационни фактори в образователния процес.

В много случаи за зрителите театърът е просто забавление, място за социални контакти, където артистите „изпълняват различни безобидни и незначителни действия: обикалят сцената, размахат ръце, ту стават, ту сядат, като на всичко това придават голямо значение, превъзносяйки се до небето“ (Kelleher, 2009: 61). Ето защо театралните дейности нерядко се ограничават до обсега на комедийното, а театърът не се възприема изцяло като форма на общуване, както споделя в небезизвестното си произведение *Theatre of the Oppressed* бразилският театрален деец Аугусто Боал (Boal, 1985: 127). А общуването всъщност започва или с интерпретацията на готовия текст, или е творчески акт на колективна импровизация. По този начин в създаването на представлението и показването му на сцената се включват двете страни на творческия процес – артистите и зрителите. Дори при представяне на кратки счехове по конкретен повод ActOfКАА доказва, че е възможно противопоставяне на онова, което Боал нарича „деактивиране на публиката“, като го заменя с метод, подобен на осмозата, т.е. с многопосочно градивно общуване между отделните участници в творческия процес (Boal & Epstein, 1990: 37).

Дидактическият ефект от един такъв подход е очевиден: студентите осъзнават смисъла от проявяването на креативност в чуждоезиковото обучение и се научават да разбират проблемите на обществото и културата, или както твърди американската философка Марта Нусбаум: „Човек ще започне да уважава мнението на другия само тогава, когато проумее как то се формира“ (Nussbaum, 2012: 109 – 110). Казано с други думи, в процеса на създаване на представлението се изграждат отношения на съпричастност, уважение, взаимно разбирателство и се формират собствени възгледи. Водещ фактор в дейността на ActOfКАА е съвместната работа. Тя се проявява във всички етапи от подготовката и реализацията на постановката (играта на артистите, режисурата и драматургията, сценографията, техническото обезпечаване и т.н.) и винаги има огромно значение, независимо от репертоара на театъра или жанра на постановката – *The Merry Wives of Windsor* от Уилям Шекспир, *The Importance of Being Earnest* от Оскар Уайлд или *God of Carnage* от Ясмина Реза. Става въпрос за колаборативен метод, който Хелън Никълсън (2011: 198 – 200) смята за първостепенен в театралното образование, а Аугусто Боал нарича *spect-actorship*, т.е. симбиозата между артист и зрител като интегрален елемент на театралната творба (Boal, 1985: 126).

Тази симбиоза, разбира се, може да се види главно в кратките авторски форми, които пресъздават различни случки от работата на театралния състав, отразяват политическата атмосфера в Словакия (авторският скеч *A.J. the Great*) или предлагат критическо-комичен поглед върху ежедневието на академичния живот (скетът *Of AIS and Men*)²⁾. Процесът на трансформация на ролите между ангажираните в представлението много прилича на радикалното изкуство на Гилермо Гомес-Пења, който в своите пърформанси замества думата „творец“ с „учител“, респ. заменя „създавам изкуство“ с „преподавам изкуство“ (Gómez-Reña, 2013: 227 – 228). Ползата от неговото изкуство за педагогически цели е проследена по интересен начин от Ян Сук – напрежението, с което зрителите възприемат творбата, се превръща в източник на творческа енергия и потенциален дидактически инструмент (Suk, 2017: 57).

От изключително значение са образователните измерения на студентския театър. Приносният момент се изразява не толкова в конкретния, видим резултат от представянето на пиесата, колкото в насърчаването, провокирането на студентската общност при работата по нея. Става дума за латентно приложение на образователните принципи в учебната програма. „Сливането на енергията на [и] идеите“, което Ян Сук разпознава във взаимодействието между имерсивния и експерименталния театър на XXI век, в случая с ActOfKAA е резултат от силно развита общност, на която театралният състав дължи голяма част от своя успех (Suk, 2011: 148). Тази общност може да бъде дефинирана като група от хора, споделящи подобни „ценности, опит, очаквания или възгледи“ (Diamond, 2007: 47), или като „динамична, значима, въздействаща и ефективна“ според Йожен ван Ервен (2001).

В рамките на една такава общност студентите от екипа на ActofKAA прилагат на практика своите знания, умения и опит, придобити в бакалавърските и магистърските програми на Катедрата по англицистика и американистика. Касае се най-вече за интерпретация на текст на формално и семантично равнище; за индивидуална, но и екипна работа; за общуване помежду им, но и с различни институции, които участват в подготовката на представлението (членове на Катедрата, факултетското ръководство, неправителствени организации, комерсиални сдружения, кетъринг, театри и т.н.). С оглед на изказването на Баз Кършоу, че общностните театри трябва да разбират много добре своята публика и че „естетическата стойност на техните изпълнения се формира от културата на зрителската общност“ (Kershaw, 1992: 5), за театър ActOfKAA можем да кажем следното. Основната част от публиката му са студенти и преподаватели от Катедрата и театралният състав се съобразява с техните културно-образователни потребности. Същевременно не пренебрегва контекстуалното значение на останалата част от зрителите, които обикновено са близки и роднини, студенти и преподаватели от други катедри и специалности. Цялата публика може да се подведе под общ знаменател чрез подхода, наречен от социолога Зигмунт Бауман „съпричастност“,

т.е. осъзнаването или принадлежността към някаква общност не се базира на естетическо или културно сходство, а по-скоро на съпричастност, която не се изгражда – тя просто е даденост (Bauman, 2000: 99 – 100).

С избора на някои заглавия, представяни в традиционен формат на ежегодните фестивали³⁾ (*Oxygen* от Иван Вирипаев, *God of Carnage* от Ясмина Реза или *The Potman Spoke Sooth* от Давид Фулко), ActOfKAA се показва и в различна светлина, като експериментира в духа на постмодернизма. И този път зрителят посещава представлението, но с очакванията за нещо по-различно, а защо не и за нещо съвсем ново. Така конвенционалният театър не се издига на пиедестал, а театърът се превръща в платформа, която според Хана Аренд има смисъл за общественото осъзнаване на хората, без значение дали е политически ангажирано, или не, но винаги с акцент върху „силните на деня в обществото и влиянието им върху сложността на човешките взаимоотношения“ (Arendt, 1958: 188). Тъкмо в процеса на подготовката на представленията, при обсъжданията им преди или по време на репетициите и съпътстващите ги организационни дейности се проявява сложността на човешките взаимоотношения. При авторските скичове например се смесват колективните преживявания на участниците с личните, опитът с различни властимащи институции, животът в академична среда и отношенията в рамките на университетската институция, работата в театралната труппа. В крайна сметка, се постига комбинация от различни познания, в която еднакво важна роля имат както личните преживявания на членовете на театъра, така и измислените истории на героите от подготвяната пиеса.

Тази разнородна и на пръв поглед нестабилна система за създаване и подготовка на театралното представление носи и известни рискове, потенциални неуспехи и провали, които обаче са от значение както за театъра, така и за образователния процес: „Провалът е знак за живот. Щом греша, значи живея“ (Suk, 2017: 63). Също така Сук доста смело и нетрадиционно изтъква призива на Гомес-Пеня за разграничаване от очакванията и нормите в обществото и културата (Suk, 2017: 53, Gómez-Peña, 2011: 184 – 188). Неговата идея за радикална педагогика не се изразява в някакъв екстреман подход в обучението по театър, литература, език и т.н., а по-скоро в радикално освобождаване от рамките, в които учебният процес протича.

Процесът на подготовка на театралните фестивали показва как в действителност функционират отделните институции в обществени и икономически условия. Най-напред всеки един текст се обсъжда дали е подходящ за публиката, театралния състав и самото мероприятие. Коментарите започват с избора на няколко възможни текста (или авторски предложения) и се задълбочават в процеса на създаването на окончателния вариант на представлението. Студентите се учат да работят с текста, подтекста, контекста, но главно се учат да работят заедно и да си помагат взаимно. Ползите от традиционното естетическо възпитание тук придобиват необходимата мотивация – емоционалността и креативността в образова-

телния процес съвсем основателно се доближават до дискурса за „учене чрез изкуство в противоречие със самоцелното обучение по изкуство“ (Schonman, 2005: 36). В това отношение театралните дейности представляват убедителен аргумент за преминаване към „по-свободни“ методи в образователния процес, където студентите да участват не само като пасивни получатели, а и като негови съавтори⁴⁾.

Традициите на театъра в образователния процес, главно в англоговоряща среда, се отнасят към 50-те години на XX век (Nicholson, 2009: 13). В Словакия тези традиции се поставят с дейността на ActOfКАА. Обучението по актьорско майсторство във Висшето училище за музикални и театрални изкуства в Братислава или в Академията за изкуства в Банска Бистрица не предлага възможности за трансдисциплинарност. В САЩ и Великобритания курсистите по актьорско майсторство или пърформанс в повечето случаи дори не получават диплома. С участието си в тези курсове обаче те разширяват своята академична компетентност, подобряват изказа и поведението си пред публика, обогатяват представите си за изкуството и т.н. Придобитите умения могат да са единствено от полза за работата на бъдещи юристи, мениджъри, политици, служители в сферата на човешките ресурси и др.

В тази връзка, съществуването и дейността на студентския театър ActOfКАА е неизменна част от учебните програми на Катедрата по англицистика и американистика. В учебния план е включен като избираем предмет под името „Извънучебна специална дейност“. Освен съответния брой кредити след успешното му завършване студентите придобиват и убеждението, че участието им в работата на театъра е от полза не само за тяхното образование, но и за бъдещата им професионална реализация.

Смисълът да се поддържа и развива театралната дейност на студентите от Катедрата по англицистика и американистика и в бъдеще, се вижда освен в посочените ползи и приноси и във възможността за „прекрачване на границите“ в образователния процес на повече предмети във филологическия курикулум (Suk, 2017: 49). Във връзка с обучението по литература Луция Отрисалова изтъква необходимостта от преоценка на традиционното разбиране за курсовете, базирани на рецепцията и интерпретацията на литературен текст, и приспособяването им към нови образователни форми (Otrisalová, 2017: 43). В подкрепа на твърдението, че „образованието трябва да наподобява действителността извън училище“ (Suk, 2017: 56), десетгодишната дейност на театър ActOfКАА е пример за добра практика, която ни доближава до модела за образование, съобразено с реалността.

БЕЛЕЖКИ

1. Репертоарът на ActOfКАА включва както инсценации на драматически текст, така и авторски постановки, които дават възможност на студентите по ан-

глийска филология да синтезират езиковата си подготовка (лингвистика, литература, история и странознание на англоезичните области) и креативния потенциал на образователния процес. Названието на театъра е каламбур от абривиатурата на Катедрата по англицистика и американистика („akt KAA“) и значенията на разговорния вариант на два лексикални омонима – *aktovka* [актофка], 1. ученическа чанта и 2. театрална пиеса в едно действие.

2. *A. J. the Great* е парафраза на намесата на профашистка партия в свободата на изкуството, която оказва натиск върху свалянето на театрална постановка заради либералното ѝ съдържание. *Of AIS and Men* представлява критика на могъществото на университетския софтуер и абсурдите на използването му от студенти и преподаватели.
3. От 2011 г. насам два пъти годишно, в края на всеки семестър, се провежда фестивалът FestOfKAA. Основното представление се предшества от кратък скеч, пърформанс или музикално изпълнение.
4. Този подход е залегнал в новите стандарти за акредитация на ВУ, според които и студентите ще участват в изготвянето на учебните програми и структурирането им във формално и съдържателно отношение.

REFERENCES

- Arendt, H. (1958). *The Human Condition*. 2nd edition. Chicago: The University of Chicago Press.
- Bauman, Z. (2000). *Liquid Modernity*. Cambridge: Blackwell.
- Boal, A. & Epstein, S. (1990). The Cop in the Head: Three Hypotheses. *TDR/The Drama Review*, 34 (3), 35 – 42.
- Boal, A. (1985). *Theatre of the Oppressed*. New York: Theatre Communications Group.
- Diamond, D. (2007). *Theatre for Living: The Art and Science of Community-based Dialogue*. Victoria, Oxford: Trafford.
- Erven, E. van. (2001). *Community Theatre: Global Perspectives*. London, New York: Routledge.
- Gómez-Peña, G. & Sifuentes, R. (2011). *Exercises for Rebel Artists: Radical Performance Pedagogy*. London, New York: Routledge.
- Gómez-Peña, G. (2013). *Strange Democracy. Border Wars*. Stanford, CA, USA: Piggot Theatre, 28.6.2013. Performance art.
- Kelleher, J. (1992). *Theatre and Politics*. London: Palgrave Macmillan.
- Kershaw, B. (1992). *The Politics of Performance: Radical Theatre as Cultural Intervention*. London, New York: Routledge.
- Nicholson, H. (2011). *Theatre, Education and Performance: The Map and the Story*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Nicholson, H. (2009). *Theatre and Education*. London: Palgrave Macmillan.
- Nussbaum, M. C. (2012). *Not for Profit: Why Democracy Needs the Humanities*. Princeton, N.J, Woodstock: Princeton University Press.

- Otrisalová, L. (2017). Theory or Critical Thinking? Teaching Introductory Literature Courses to English Philology Students in Slovakia (pp. 26–47). In Barrer, P. & Ulašín, B. (Eds.). *From Here to University*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave.
- Schonman, S. (2005) “Master” versus “Servant”: Contradictions in Drama and Theatre Education. *Journal of Aesthetic Education*, 39 (4), 31 – 39.
- Suk, J. (2017). In-between Performance and Pedagogy: Immanence/Border-Crossings/Failure (pp. 48 – 72). In Barrer, P. & Ulašín, B. (Eds.). *From Here to University*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave.
- Suk, J. (2011). Seeing the Seeing the Seeing: Understanding the Spectatorship of Forced Entertainment. *American & British Studies Annual*, 4 (1), 146 – 157.

THEATRE IN ENGLISH PHILOLOGY STUDY PROGRAMMES

Abstract. The article deals with the extracurricular role of student-operated English-speaking theatre at the Department of British and American Studies at Comenius University in Bratislava. For a decade now, the theatre group has extended and enriched the study programmes in translation, interpreting, and in teacher training. Their activities enhance practical study of language, improve linguistic and cultural awareness, and develop interpretational and aesthetic competences. Students learn to work individually and in teams, are involved in project management and inter-institutional communication (university, NGOs, civic associations, corporations). Using theatre activities aids students in applying their knowledge and skills to a variety of current labour market requirements.

Keywords: philology study programmes; ActOfKAA student English theatre; Department of British and American Studies at Faculty of Arts of Comenius University; intercultural and interpretational competences; performance activities in teaching English

✉ **Dr. Ivan Lacko**

<https://orcid.org/0000-0003-3494-3990>

Department of British and American Studies

Faculty of Arts

Comenius University in Bratislava

2, Gondova St.

811 02 Bratislava 1, Slovakia

E-mail: ivan.lacko@uniba.sk